Biyoiktidar, Biyovatandaşlık ve Obezite Salgını*

TEMMUZ GÖNÇ ŞAVRAN**

Özet

Bu çalışma obeziteden duyulan korkunun politik nedenleri üzerinde durarak salgın metaforunun kullanılmasının ideolojik arka planını ve toplum üzerindeki yansımalarını ele almaktadır. Neoliberalizm, obezitenin yapısal ve politik nedenlerini gizleyerek sorunu da –devletin sağlık alanından geri çekilmesiyle oluşan boşluğu rasyonel ve girişimci öznelerin dolduracağını varsayarak– çözümü de bireyselleştirir. Neoliberal yönetimsellik çerçevesinde biyoiktidar, bedenleri yönetmek için düzenleyici ve disipline edici iktidar tekniklerini uygularken biyopedagojileri kullanır. Bu biyopedagojilere uyan, kendi risklerini yöneten ve bedenlerini disipline edenler vatansever ve iyi biyovatandaşlar olarak, uymayan obezler ise üretim ve tüketim süreçlerine tam olarak katıla-

* Bu makalede kör hakemlik süreci uygulanmıştır. **Geliş Tarihi:** 26/12/2021, **Kabul Tarihi:** 24/01/2022.

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, tgonc@anadolu.edu.tr.

Scanned with CamScanner

mayan, disiplinsiz, ulusa fazladan maliyet yaratan ve tehlike oluşturan kötü biyovatandaşlar olarak görülürler. Salgın metaforu, ulusun güvenliğini vurgulayan militarist bir dil içinde kullanılır ve kötü biyovatandaşlara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı politikaları meşrulaştırır. Salgın metaforunun kullanılmasını kolaylaştıran beden kitle indeksi bir ölçüm aracı olarak sorunlu olsa da bilimsel ve objektif bir araç olarak sunulur, böylece önceden sadece ahlaki olarak yetersiz sayılan obezlerin biyolojik anlamda kusurlu görülmesine neden olur. Salgın metaforu, neoliberal iktidarın ekonomik refah için obezleri harcanabilir nüfusun bir parçası hâline getirmesini meşrulaştırır ve obezlere yönelik ayrımcılığın toplumsal kurumlar ve geniş kitleler tarafından sorgulanmaksızın kabul edilmesini sağlar.
Anahtar Kelimeler: Biyopolitika, Biyovatandaşlık, Obezite, Şişmanlık, Beden Kitle İndeksi.

Giriş

SAĞLIK söz konusu olduğunda şişmanlık modern toplumun önemli gündem maddelerinden birini oluşturmakta, toplumda şişmanların sayısının artması bir halk sağlığı krizi ve önlenmesi gereken bir salgın olarak görülmektedir. Şişmanlığın tıbbi müdahale gerektiren bir patoloji olarak görülmesine, şişmanlara yönelik damgalamaya ve ayrımcılığa karşı çıkan eleştirel şişmanlık perspektifini benimseyen bu çalışma, şişmanlıktan duyulan korkunun politik nedenleri üzerinde durarak salgın metaforunun kullanılmasının ideolojik arka planını ve toplum üzerindeki yansımalarını ele almakta, ileride yapılacak ampirik çalışmalar ve olgusal analizler için kavramsal bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Neoliberal Sağlıklılık Söylemi

Neoliberalizm serbest piyasa anlayışı üzerine kurulu olan, devletin küçülmesi ve piyasaya minimum düzeyde müdahale etmesi gerektiğini savunan, eğitim, konut, gıda, sağlık gibi alanlarda toplum refahını artırmaya yönelik olan devlet programlarının özelleştirilmesini vadeden bir ekonomik öğretidir. Neoliberal ekonomi politikaları sağlıklı beslenmeyi zorlaştıran gıda politikalarına, uzun çalışma saatleri nedeniyle beslenme düzeninin bozulup fiziksel hareketliliğin azalmasına ve yoksulluğa neden olmakta, dolayısıyla obezitenin[1] en genel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağ-

[1] Mevcut tartışmaların yapısını yansıtabilmek için giriş ve sonuç bölümleri hariç

Scanned with CamScanner

men neoliberal söylem, ekonomik verimlilik temelinde obezleri topluma zarar veren bireyler ve müdahale gerektiren hastalar olarak damgalamakta, obezitenin ortadan kaldırılması gereken bir tehdit olduğu ve bundan korunup kurtulmanın da bireylerin kişisel sorumluluğu olduğu iddiasını içermektedir. Bu tartışmayı açmadan önce, neoliberal paradigmanın genel olarak sağlık, özel olarak da obezite konusundaki iddialarının zemini olan neoliberal *sağlıklılık (healthism)* söylemine değinmek yerinde olacaktır.

Neoliberal ekonomi politikalarıyla paralel şekilde yayılan sağlıklılık söylemi, ilk olarak Amerikan orta sınıfında başlayan sağlığın ahlakileştirilmesi sürecini açıklamak için Robert Crawford (1980) tarafından kullanılmıştır. Sağlık alanının neredeyse tamamen özel sektörün elinde olduğu ABD'de 1970'lerin ortalarından itibaren doğal gıdalar tüketme, kendi kendine yardım etme gibi sağlık davranışları üzerinden yeni sağlık hareketleri ortaya çıkmış, çevrede sağlığı tehdit eden ögelere yönelik farkındalık artmış, sağlıklı olmak tüm diğer pozisyonlardan daha ayrıcalıklı ve önemli olan bir üst-değer (Crawford, 2006: 410) olarak tanımlanmıştır. Sağlık yaşamda iyi olan her şey için bir metafora, ahlaki bir söyleme (Metzl ve Kirkland, 2010) dönüştükçe insanlar giderek kendilerini sağlıklı yaşam pratiklerine nasıl başarılı şekilde uyum sağladıkları üzerinden tanımlamaya başlamıştır. Böylece sağlık, aynı zamanda bir kimlik mahalline dönüşmüş ve kişinin kendi sağlığıyla çok meşgul olması da esenliğin tanımında ve ediniminde temel odak noktası olmuştur (Greenhalgh, 2015: 20).

Sağlıklılık söylemi; sağlığın ekonomik, politik, çevresel belirleyicilerini dikkate almak yerine sağlığı birey düzeyine yerleştirir ve buna uygun bir şekilde bireyin erişebileceği bir çerçevede tanımlar. Sağlık büyük ölçüde fiziksel zindeliğe indirgenir. Biyolojik olmaktan ziyade statü bildiren bir zorunluluk olan sağlık; beden üzerinden okunamıyorsa tek başına çok anlamlı değildir, sağlığın ve prestijin görünür işareti ise ince bedendir (Baudrillard, 1998: 131, 139). Zayıf olmak üzerinden görünür bir biçim alan, olumlanan ve tüm vatandaşların ahlaki görevi hâline gelen sağlıklılık hâline ulaşmanın ancak sağlıklı yaşam davranışlarıyla, yani bireysel eylemlerle mümkün olduğu varsayılır. Böylece sağlık sorunlarının çözümleri de bireyselleştirilir ve kötü sağlık ya da obezlik bireysel bir başarısızlık olarak, varoluşun duygusal ve manevi yönleriyle baş edememenin göstergesi olarak kabul edilir (Crawford, 2006: 411). Bu bireyselleştirme, dikkatleri hastalığın –ve obezitenin– yapısal, ekonomik ve politik nedenlerinden

---

metinde ağırlıklı olarak obez/ite kavramları kullanılmıştır. Bununla beraber, zayıf/şişman ikiliğinin ifadesinde ve eleştirel sosyal bilim çalışmalarına değinilirken istisnai olarak şişman/lık kavramları kullanılmıştır.

Scanned with CamScanner

uzaklaştırarak devletin küçülmesini ve sağlık alanından çekilmesini gizler, toplum sağlığı üzerinde yarattığı tahribatı görünmez kılar. Devlet yatırımlarını azaltıp yaşlı, hasta ve çocuk bakımı gibi zorunlulukları kamusal alandan özel alana taşırken (Guthman, 2011) liberal rasyonel özneyi kendi kaderini tayin edebilecek kontrol ve sorumluluğa sahip özerk bir aktör olarak kurar ve sağlık sorunlarını bu girişimci öznenin kişisel olarak çözeceğini varsayar. Böylece devletin önceden üstlendiği görevlerin bir kısmından vazgeçmesi süreci özgürlük, kişisel sorumluluk ve özgüven gibi neoliberal imalarla doldurulmuş kavramlarla ifade edilir (Rose, 1999), sağduyu vurgulanır; bireyler, devletin artık toplum düzeyinde üstlenmediği sağlığı kontrol etme ve iyileştirme görevini kişisel olarak üstlenir ve bunu bireysel bir güçlenme süreci olarak görürler.

Neoliberalizm nasıl devletlerin, şirketlerin ve kurumların küçülüp yalınlaşmasını ve özerkleşmesini hedefliyorsa öznelerin –ve bedenlerinin de– yalın, zinde ve özerk olmasını bekler (Lemke, 2000). Dolayısıyla kapitalist toplumda iyi bir neoliberal özne kendi kapasitesini –en başta işgücü piyasasında– vurgulamak amacıyla zinde ve fit olmaya can atmalıdır. Özne bunu, sağlığı koruma ve iyileştirme alanından çekilirken herkes için sağlıklı yaşam tarzı normları oluşturan devletin bu normların içselleştirilmesini sağlamak için yaptığı propoganda (Skrabanek, 1994: 15ff) ve kamu politikaları sayesinde öğrenir. Bu kamu politikaları sıklıkla obezite, tütün kullanımı ve hareketlilik gibi konularda yürütülen ve yaşam tarzı kavramını merkeze alan sağlık kampanyalarını da içerir. Sağlıklılık söylemi ve yaşam tarzı kavramı çerçevesinde neyin sağlıklı olduğunu iktidarın belirlemesi ve kitle iletişim araçları ve eğitim kurumları üzerinden iletmesi sonucunda, topluma zarar verdiği varsayılanların kimler olduğu görünür kılınır. Greenhalgh (2015: 20) 1990'ların sonunda, 2000'lerin başında obeziteye karşı başlatılan savaşın da sağlıklılık söylemi temelinde inşa edildiğini belirtir ve ekler, bu söylem günümüzde insanların hâlâ zayıf, zinde ve sağlıklı olmaya yönelik takıntılı çabalarında, toplumdan ziyade bireyleri sağlıklı kılmaya yönelik sağlık kampanyalarının aşırılığa kaçan vurgularında, gıda şirketleri veya çevre kirliliğiyle savaşmak yerine bireyleri suçlayıp utandıran ve onları kendi sağlıklarının sorumluluğunu almak için sıkıştıran sağlık bürokratlarının ya da profesyonellerinin tutumlarında da görülebilir. Ancak bu, bireylerin dışarıdan zorlandığı anlamına gelmez, çünkü neoliberal paradigmada yönetme eyleminin kendisi de toplumsal düzeyde değil, bireysel vatandaşların kendini gerçekleştirmeye yönelik olan ama biyoiktidar tarafından düzenlenmiş olan seçimleri üzerinden gerçekleştirir (Rose ve Abi-Rached, 2013).

Scanned with CamScanner

Biyoiktidar ve Biyopedagojiler

İktidarın obeziteyle mücadele süreci bedenleri yönetmek için biyopedagojilerin kullanılmasını ve nüfusu obezite riskinden korumak amacına yönelik yeni disipline edici teknikler yaratılmasını içerir (Harwood, 2009). Bireylerin kilo konusundaki sosyal norm ve beklentileri içselleştirmeleri ve bunlara uyma konusunda kendi kendilerinin gardiyanları hâline gelmeleri beklenir. Burada kritik nokta, yaşam tarzı davranışlarına ve bireysel eylemlere bağlı olsa da obezlikten kurtulma görevinin bireysel çıkar için değil, toplum için yerine getiriliyor olmasıdır. Çünkü biyoiktidar en genel düzeyde tüm nüfusun, ulusun ya da devletin çıkarlarını korumak ve artırmak adına nüfusun doğum, ölüm ve sağlık-hastalık gibi bedenle ilişkili pratikler üzerinden düzenlendiği bir yönetim şekli olarak tanımlanabilir. 18. yüzyıldan itibaren iktidar, öldürme hakkının çevresinde uygulanan bir biçimden yaşamı teşvik eden bir biçime, biyoiktidara dönüşmüş; insanları istenen davranışa yönlendirmek için disipline etmekten vazgeçmiş, biyopolitika aracılığıyla nüfusları yönetmeye başlamıştır (Foucault, 1990). Biyoiktidarın nihai amacı bedenleri daha üretken, çalışkan, verimli kılmak ve böylece yaşamı sürdürmek, çoğaltmak ve geliştirmektir (Foucault, 1990: 140).

Biyoiktidarın araç olarak kullandığı anti-obezite kampanyaları bedenlerin sağlık ve yaşam adına yönetilmesini mümkün kılan, öznelerin bedenleri hakkında nasıl düşünüp hissedecekleri konusunda talimatlar veren, disipline edici ve düzenleyici stratejiler, nasıl yaşayacaklarını öğretmeye yönelik reçetelerdir (Wright, 2009) ve biyopedagojik bir işlev görürler (Dickman, 2015: 25). Biyoiktidar sayesinde önce bilimsel disiplinler aracılığıyla "gerçekler" ortaya konur, bu gerçekler zemininde hakikate ilişkin söylemler inşa edilir, bu söylemler insan yaşamına ilişkin sağduyu bilgisine dönüş/türül/ür (Rabinow ve Rose, 2006) ve biyopedagojilerle iletilir. Obezite konusunda gerçeği ortaya koyan bilimsel disiplin tıptır ve sosyal normların dayandığı zeminin meşruluğunu bilim diliyle, özellikle salgın metaforuyla ve beden kitle indeksi (BKİ) ölçümü gibi kendi içinde sorunlu olan ama objektif bilimsel bilgiye dayandığı varsayılan araçlarla sağlar. Biyopedagojiler bilimsel bilgiyi sağduyu bilgisine dönüştürürken insanlara obezite ve sağlıkla ilgili bilgilerini artırmalarını, kendi bedenlerini ve davranışlarını izlemelerini, bedenle ilgili sosyal normlarla karşılaştırmalarını ve diyet, egzersiz ve ameliyat gibi tekniklerle kendileri disipline etmeleri gerektiğini öğretir (Bordo, 2003; Wright, 2009). Diğer bir deyişle öznelerı iktidarın istemediği sağlıksız, verimsiz obez durumundan kurtarıp hedeflenen sağlıklı, üretken, verimli, mutlu, ince duruma dönüştürmek için gerekli olan araç ve teknolojileri bireylere sağlarlar. Biyopedagojilerde öz-

Scanned with CamScanner

nelere nasıl dönüşüleceği bilgisi aktarılırken bunun temelinde iletilen, iyi ve kötü biyovatandaşların kimler olduğunun, kimin makbul biyovatandaş kabul edildiğinin bilgisidir.

Biyovatandaşlık ve Obezite

Biyolojik vatandaşlık kavramı ilk olarak Çernobil sonrası bazı vatandaşların fark edilmek amacıyla radyasyona bağlı yaralanmaları etrafında seferber oldukları süreci ifade etmek için Petryna (2002: 5) tarafından kullanılmışsa da kavramın Rose ve Novas tarafından yapılan geniş kapsamlı tanımı daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tanıma göre biyovatandaşlık, vatandaşlığı insanların -bireyler, aileler, nesiller, topluluklar, nüfuslar, ırklar ve hatta bir tür olarak- biyolojik varlıklarıyla ilgili inançlarla ilişkilendiren her tür vatandaşlık projesini kapsar ve günümüzde bireylerin bedenlerini tanıyıp değiştirebilecekleri ve biyoteknolojiler aracılığıyla geliştirebilecekleri bir ekonomi -ve bir umut alanı- içinde işler (Rose ve Novas, 2005: 440; Rose, 2007).

Rose ve Novas yeni biyolojik çağda herkesin eşit vatandaşlığa sahip olmayacağını (2005: 440) ve umudun politik ekonomisinin genellikle acı, sıkıntı ve eşitsizlik koşullarında işleyeceğini (2005: 452) belirtseler de biyoteknolojilerin sakatlıkları ya da infertiliteyi ortadan kaldırma potansiyeli üzerinden açtığı umut alanını vurgularlar ve iktidarın devlet ve diğer otoriteler üzerinden aktif biyolojik vatandaşlar üretmek için uygulayabildiği zorlayıcı politikalara yeterince odaklanmazlar. Halbuki neoliberal vatandaşlık projeleri yukarıdan aşağıya doğru hakikat söylemlerini (Foucault, 1990; Raman ve Tutton, 2010) yayarak ve aşağıdan yukarıya doğru da vatandaşların bu söylemleri benlik teknolojileri (Foucault, 1990) aracılığıyla içselleştirmelerini sağlayarak neoliberal yönetim metotlarını destekler ve umut yaratmanın yanı sıra bireyler için yeni riskler, zorunluluklar ve somut problemler yaratabilir (Wehling, 2011). Bu nedenle kavramın Rose ve Novas'ın kastettiği biçimde kullanılışı fazla iyimser olmakla, biyoeşitsizlikleri fark etse de önemsememekle, neoliberal ve biyoteknolojik bağlamları gözden kaçırmakla eleştirilmiş; biyolojik vatandaşlığın daha ziyade güncel neoliberal dönemde yönetimselliğin işleyişini anlayabileceğimiz, bireylerin öznelliklerini şekillendiren yeni biyoteknolojilerin etrafını saran biyopolitik bir araç –ama aynı zamanda bireyleri bedensel bireyselliklerini yönetmeye ve yeniden şekillendirmeye sevk eden bireysel bir hayatta kalma stratejisi– olarak okunabileceği (Charles, 2013: 771) savunulmuştur. Aynı temel üzerinden biyovatandaşlığın tahakkümün çeşitli biçimlerine ve biyoeşitsizlik (Fassin, 2009) deneyimlerine dikkat çeken bir çeşit slogan olduğu da ileri sürülmektedir (Cooter, 2008).

Scanned with CamScanner

Batı toplumlarında vatandaşlık kavramının artık basitçe anayasal hak ve sorumluluklardan oluşan yasal bir statüyü ifade etmediğini, vatandaşın, var oluşu sosyal sorumluluklar ve kolektif dayanışma diliyle ifade edilen bir sosyal varlık olduğunu belirten Greenhalgh (2015: 37) 20. yüzyılın sonlarından itibaren bu sosyal sorumluluklardan birinin ince ve zinde bir bedene sahip olmak olduğunu ekler ve obeziteye yönelik savaşın merkezinde yer alan bu yeni biyovatandaşı "zayıf, fit biyovatandaş" olarak adlandırır. Halse de (2009) benzer şekilde neoliberal yönetimsellik çerçevesinde ağırlıklarını kontrol altında tutarak bütün ulusun sağlığını ve ekonomik refahını iyileştiren, yani biyopedagojilere uyum sağlayarak sağlıklarının kişisel sorumluluğunu alan neoliberal öznelerin iyi biyovatandaşlar kabul edildiğini belirtir.

İyi biyovatandaşların birbirine yakın iki temel görevi vardır: Bunlardan ilki diyetine, egzersizine ve ağırlığına dikkat etmektir çünkü bu toplumun tüm diğer üyelerinin de çıkarına hizmet eder. ABD'nin eski Sağlık ve Sosyal Hizmetler bakanlarından biri 2001 yılında bu durumu şöyle ifade eder: "Bütün Amerikalılar vatansever bir jest olarak 4,5 kilo kaybetmelidirler" (Rosenblatt, 2001). Buradan da anlaşıldığı üzere ağırlığını kontrol altında tutmamasının kişiyi kötü vatandaş kılmasının nedeni kişinin sağlıklı, üretken ve iyi işleyen bir toplumun kamu menfaatine uygun davranmaması, kamu çıkarını ihmal etmesidir, obezite bu ihmalin göstergesidir. İkinci görevi ise sosyal dünyasında obez olan ve verili olarak sağlıksız kabul edilen diğerlerine, arkadaşlarına, ailesine, hatta yabancılara bile zayıflama ve iyi biyovatandaşlar olmak konusunda yardım ederek ulusun refahına mukayyet olmaktır (Halse, 2009). İyi biyovatandaş sağlıklı olduğu iletilen kiloda kalmak için bedenini disipline etmenin karşılığını kültürel ve sosyal açıdan kabul ve takdir görerek, polis, asker, itfaiyeci, hostes gibi çeşitli mesleklerde istihdam edilerek, düşük sigorta primleri ödeyerek ve reklamlarda, haberlerde kendininkine benzeyen bedenlerin övüldüğünü görüp gururlanarak alır. İnce, zinde bir bedenle ortaya konan iyi sağlık, insanların rekabetçi bir politik ekonomi çerçevesinde kendi değerlerini kanıtlamalarının aracına dönüşmüştür. Dolayısıyla biyolojik vatandaşlık sağlık-hastalık alanında insanları güçlendirecek yeni hakların oluşturulmasından çok, vatandaşlığı yeniden tanımlayan bir söylem içinde insanların sosyokültürel pratikler aracılığıyla kendi biyolojik bedenleriyle girdikleri ilişkilere dayanan bir politik kimliktir (Valenzuela ve Mayrhofer, 2013: 312).

Sağlıklılık söylemi içinde obezite bireysel davranışlarla kaçınılabilecek bir olgu olarak görüldüğünden kaçınılabileceği hâlde bu durumdan kaçınamadıkları, kendi sağlıklarının sorumluluğunu üstlenmedikleri için obezler; doğru yaşam tarzını seçememiş, ahlaki gereklilikleri yerine geti-

Scanned with CamScanner

rememiş, başarısız ve yetersiz kişiler kabul edilirler (Saguy ve Riley, 2005; Wright, 2009). Bu ahlaki gereklilik, devletin sağlık alanından geri çekilmesinin yarattığı ve kendi risklerinin sorumluluğunu alan girişimci özne tarafından doldurulması beklenen boşluk nedeniyle oluşmuştur. Özellikle ABD gibi sağlığın piyasa mantığına tabi bir olguya dönüştüğü ülkelerde iyi vatandaş yeniden tanımlanarak sağlık ve refah/sosyal destek hizmetlerinden minimum düzeyde faydalanan, yaşam tarzını değiştirip kendi sorumluluğunu alan ve sağlığa yapılan devlet harcamalarının azaltılmasına yardımcı olan vatandaşları ifade etmeye başlamış ve sağlıksız olduğu için sağlık sistemine aşırı maliyet yaratanlar ulusa zararlı kişiler olarak etiketlenmişlerdir (Guthman, 2011). Bireylerin ulusal sağlık harcamalarını azaltmaya yardım etmesi gerektiğine yönelik bu nosyon, obezitenin neden büyük bir halk sağlığı krizi olarak görüldüğünü ve obeziteye karşı neden savaş açıldığını anlamaya yardımcı olacak temel fikirlerden biridir.

Bu ahlaki yetersizlik temeli üzerinde obezler ayrıca işgücü piyasasına tam olarak katılamadıkları, piyasadaki üretim ve tüketim süreçlerinin işlevsel bir parçası olmadıkları varsayıldığı için söylemsel olarak toplum yük ve toplumun refahına yönelik tehlike oluşturan kötü vatandaşlar olarak inşa edilirler (Murray, 2009; Greenhalgh, 2015). Kötü biyovatandaşlar olan obezler neoliberal ekonomi politikaları çerçevesinde işleyen dışlama, koşullandırma, ayrıştırma ve sömürme yoluyla alt-vatandaşlar (*sub-citizen*) hâline getirilirler (Sparke, 2017: 289). Kültürel olarak değersiz, ekonomik ve politik açıdan zararlı görülür, taciz edilir, sapkın olarak etiketlenir, işverenlerin ayrımcılığına maruz kalır, istihdamın ve kamusal alanın bazı kısımlarından dışlanırlar. Sağlık bakımında ve sigorta primlerinde daha yüksek ücret ödemek, mekânın sınırlı olduğu ulaşım araçlarında yok sayılarak fiziksel sıkıntı çekmek ve istihdamın bazı alanlarına sistematik olarak girememek bu dışlanmanın bazı boyutlarıdır. Örneğin pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de çeşitli mesleklerde kilo sınırı söz konusudur, kilosu istenen sınırların üzerine çıkan hostesler zayıflamazlarsa işlerini kaybetme tehlikesiyle karşılaşmakta (Gözay, 2010), aynı durumdaki polisler zayıflama programlarına sevk edilmekte, hakarete ve mobbinge maruz kalmakta (*gazetevatan.com*), bazı bölümlerde yükseköğrenim görmek için kilo sınırına uyma şartı aranmaktadır (*milliyet.com.tr*). Hatta Farrell'in (2011) Amerikan kültürü çerçevesindeki çalışmasında ortaya koyduğu gibi obezlerin tam insan sayılmadıkları bile olur.

Bu durumun somut bir örneği Elliott'un (2007) 2006 yılında Kanada'da başlayan "Geleceğe Yatırım Yapmak" adlı halk sağlığı kampanyası üzerine yaptığı çalışmada ortaya konmuştur. Elliott (2007) bu kampanyada obezite ve vatandaşlık arasında bir ilişki olduğunu gözlemlemiş, kampanya-

Scanned with CamScanner

nın obezleri "daha az vatandaş" (*less citizen*) olarak etiketlediğini ortaya koymuştur. Neoliberal sağlıklılık söylemine uygun olarak kampanya çerçevesinde obez bedenler ahlaki olarak ve kişilik özellikleri açısından başarısızlığın temsili olarak değerlendirilmiş, obezlerin disiplinsiz, kendini durduramayan, sınırlayamayan bireyler olduğu vurgulanmıştır. İdeal vatandaşlar kendi bedenlerini kontrol altında tutabilen, öz disiplini yüksek ve ince vatandaşlardır, bunun karşılığında tam ve özerk vatandaşlar olarak kabul edilir ve hükümet gözetiminden muaf olurlar. Kampanyanın adı bile ekonomik bir vurgu taşımakta, obezitenin sağlık sistemi ve vergi mükellefleri üzerinde yarattığı ekonomik yükü ifade etmektedir. Kampanyanın ilettiği mesaj hesap verebilirlik kavramı üzerinden obezlerin kendilerini bu durumdan kurtarmaları ve obezite salgınıyla mücadele etmeleri için kişisel tercih ve eylemlerini yeniden düzenlemeleri gerektiğidir.

Günümüzde haberler, reklamlar ve kamu spotları gibi araçlar üzerinden sağlığı tehdit eden faktörler o denli sık ve yoğun olarak vurgulanmaktadır ki fiziksel sağlık konusunda bilinçsiz kalmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Aynı şekilde sağlık da o denli pozitif bir değer hâline gelmiştir ki kabul etmemek, gerektirdiği sürekli öz gözetim ve disiplini sağlamamak neredeyse imkânsızdır. Foucault'nun (1984: 277) ifadesiyle sağlık ayrı ayrı her bireyin görevi ve bütün nüfusun da amacı olduğu, sağlığın göstergesi de beden kabul edildiği için günümüzde Lupton'un (1995) "sağlık zorunluluğu" kavramına ek olarak "zayıflık zorunluluğu" kavramının da geçerli olduğu ileri sürülmektedir (Greenhalgh, 2015: 21). Bu çerçevede obezlerin ahlaklı vatandaşlar olabilmelerinin tek yolu kilo vermeye yönelik ahlaki bir bağlılığı sergilemeleri, yani bu sorumsuzluk hâlinden çıkmaya istekli olduklarını göstermeleridir. Kısacası beden, biyoiktidar ve biyovatandaşlık çerçevesinde bireyin sağlığa yaptığı ahlaki yatırımın, normalliğinin ve nihayetinde kişinin vatandaş olarak değerinin görünebilir işareti hâline gelir.

Obezitenin hem itibar zedeleyici ve küçültücü bir utanç işareti olarak, hem de kurtulmanın vatandaşlık görevi olduğu bir sosyal problem olarak kabul edilmesi, neoliberal iktidarın obezlerin biyovatandaşlık haklarını zedelemesini ve onları alt-vatandaş kategorisine sokmasını (Halse, 2009) kolaylaştırır ve insanların bundan kurtulmak için aşırı uçlara başvurmaktan kaçınmamasına neden olur. Salgın metaforu, bu kabulün geniş toplumsal kesimler tarafından benimsenmesi için gereklidir.

Salgın Metaforu

Salgın kavramı da obezite kavramı gibi retorik açıdan yüklüdür ve betimlediği varsayılan olgular gibi kendisi de analitik incelemeye tabi olmalıdır

Scanned with CamScanner

(Guthman ve DuPuis, 2006). Biyoiktidar sağlıklı yaşamı hedeflediği için nüfusun refahı açısından müşfik görünebilir ama bedene yönelmiş izinsiz bir sosyal kontrol biçimidir ve disipline edici ve düzenleyici olmak üzere (Foucault, 1990) iki biçimde işler. Disipline edici iktidar bireyin kendisini daha güçlü, verimli ve uysal kılmak amacıyla bireysel beden hakkında bilgi toplar ve onu iktidara tabi kılar. Obezite örneğinde bireylere önceden belirlenmiş BKİ kategorileri sunmak, hangi kategoriye girdiklerini hesaplayacak bilgiyi vermek, biyopedagojiler aracılığıyla kendileri için gerekli egzersiz ve beslenme düzenlerini öğretmek, böylece kendi kendilerini sağlıklı kabul edilen BKİ aralığına sokmak için davranışlarını yönetmelerini sağlamak disipline edici iktidar uygulamalarıdır. Düzenleyici iktidar ise biyolojik olarak türlerin bedenine odaklanır, doğum, ölüm, yaşam süresi ve sağlık düzeyi gibi biyolojik süreçlerde işler ve nüfusun bütününü ilgilendiren müdahale ve politikalarda uygulanır. Obezite bağlamında obeziteyle ilgili biyopedagojiler oluşturmak, nüfusun beslenme ve egzersiz alışkanlıklarına yönelik reçeteler hazırlamak, yaşlıların, gebelerin, farklı yaş gruplarındaki çocukların kalori ihtiyaçlarını belirlemek de düzenleyici iktidar uygulamalarına örnek verilebilir. Burada da görüldüğü gibi biyoiktidar, bilimsel disiplinler tarafından ortaya konan "gerçek" bilgiyi öznelerin gündelik yaşamına biyopedagojiler aracılığıyla dahil eder. Obezite konusunda bilimsel disiplinlerin gücünü kullanmanın bariz bir örneği salgın metaforunu kullanmaktır.

Obezite 20. yüzyıl ortalarından itibaren tıbbi müdahale gerektiren bir sağlık riski olarak, yüzyıl sonunda da bir salgın, bir tehdit ve bir halk sağlığı krizi (Saguy, 2013) olarak görülmeye başlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü obezitenin tüm ülkelerde sağlığa yönelik büyüyen bir tehdit olduğunu iddia ettikten sonra hükümetlerin obezlere sağlıklı seçimler yapma konusunda baskı yapmak için zorlayıcı önlemler alması gerektiği ileri sürülmüş (Callahan, 2013), obez çocukların ebeveynlerinden alınması (Murtagh ve Ludwig, 2011), obezlerin sağlık sigortası ve ulaşım için daha fazla ödeme yapmaları gerektiği (Roberts ve Edwards 2010) gibi radikal fikirler savunulmuştur. Obezitenin "salgın," hatta "dahili terör tehdidi" veya "içerideki savaş" (Watts, 2003; Associated Press, 2006) olarak adlandırılmasıyla obezite kontrol dışı, tehlikeli bir halk düşmanı olarak inşa edilmiştir, üstelik kullanılan "tehdit," "savaş," "misyon" gibi kavramlar saldırgan bir militarist dili işaret etmektedir. Ayrıca pek çok ülkede kamu yöneticileri obeziteyi ulusal refah ve güvenlikle ilişkilendirmiş, örneğin ABD'de *Let's Move* hareketi başlatılırken Michelle Obama tüm neslin fiziksel ve duygusal sağlığının ve uluslarının ekonomik sağlık ve güvenliğinin tehlikede olduğunu (The White House, 2010), İngiltere Sağlık Bakanlığı ülkelerinin ekonomiyi yeniden

Scanned with CamScanner

inşa etmesi gerekirken obezitenin bireylerin verimliliğini azalttığını ve işe devamsızlığı artırdığını (Department of Health, 2011) ifade etmiştir. Kullanılan bu militarist dil, tehditlerden kurtulmak ve ulusu yeniden sağlığına kavuşturmak adına aşırı ve ayrımcı önlemler alınmasını haklı göstermekte, riske yönelik korkuları ve obez bedenlerin gözetim ve düzenlenmesi ve obezite oranlarını düşürülmesi için yapılacak olan kamu harcamalarını meşrulaştırmaktadır (Miah ve Rich, 2006).

Salgın kavramının kullanılmasının ideolojik boyutu dışında da eleştirilecek yönleri vardır. Teknik düzeyde salgın, bir hastalıktan normal zamanda olduğundan çok daha fazla insanın sınırlı bir süre içinde mustarip olmasına neden olan bir yayılma olarak tanımlanmaktadır (Walton *vd.*, 1986). Salgın olması için öncelikle obezitenin bir hastalık olarak kabul edilmesi gerekir. Obeziteyi 2013 yılı itibariyle müdahale ve tedavi gerektiren kompleks bir kronik hastalık olarak kabul eden Amerikan Tıp Derneği hastalık olgusunun üç kriteri olduğunu kabul eder, bunlar bedenin normal işlevini yerine getirememesi, ayırt edici belirtilerin olması ve zarar veya yaralanmaya neden olmasıdır (Pollack, 2013). Oliver (2006: 612) obezitenin hastalık olması için yağın patolojik olması gerektiğini ve BKİ 30-35 arasında olan insanların çoğu için şişmanlığın bir hastalık veya bozukluk olduğuna dair bir kanıt olmadığını belirtir. Ayrıca sosyologlar tıbbi bilginin nötr olmadığını, gerçeği olduğu gibi yansıtmadığını, sosyal ve politik bağlama bağlı olduğunu savunurlar (Freidson, 1970). Şişmanlık neoliberal amaçlar doğrultusunda medikalize edilerek bir hastalık olarak kabul edilse de sosyal bilimler alanında tartışmalar sürmektedir ve küresel bir obezite salgınının varlığına dair iddialar, eleştirel şişmanlık çalışmaları alanında yapılan tartışmaların artmasına yol açmıştır (Cooper, 2010).

Obezitenin bir salgın olarak görülüp kabul edilmesinde BKİ'nin geçerli bir gösterge olarak kabul edilmesinin büyük bir payı olduğu söylenebilir. Ancak BKİ'nin bir ölçüm aracı olarak sorunlu olduğuna dair çeşitli iddialar söz konusudur.

BKİ ve Sorunları

Obezite salgını metaforunu kullanmayı mümkün kılan önemli unsurlardan biri, Foucaultcu anlamda normal olanla olmayanı ayırt etmek için kullanılacak bir teknik olarak normatif BKİ söyleminin inşa edilmesidir. Kişinin ağırlığının, uzunluğunun karesine bölünmesiyle hesaplanan BKİ 1800'lerde geliştirilmiş, ağırlığı ölçme ve belgeleme prosedürlerine egemen olmuş ve "herkesin uyması gereken ahlaki bir araca" dönüşmüştür (Burry, 1999: 610). Normatif BKİ söyleminin ikna edici ve yerleşik bir şekilde ka-

Scanned with CamScanner

bul edilmesi kısmen de olsa basitliğinde ve bilimsellik söyleminde yatar (Halse, 2009: 47). BKİ gerçeklik, güvenilirlik ve şeffaflık havası yaratmak için bilimsel pozitivizmin dilini devreye sokar, üstelik uzmanlara ihtiyaç duyulmadan kolaylıkla hesaplanabilirdir. Bu taktikler BKİ'yi kişisel önyargıdan ve öznel değerlerden arınmış nesnel bir gerçeklik olarak sunar ve BKİ söylemini beden biliminin içine yerleştirir (Halse, 2009: 47).

Hem bir sağlık göstergesi olarak kullanılan hem de ince bedenleri normalleştirip obez bedenleri ötekileştiren bir işlev üstlenen BKİ, büyük çaplı bir politik etki yaratacak bir ölçme aracı için fazla zayıf ve sorunludur. İlk olarak BKİ'nin yağı ancak muğlak bir şekilde ölçtüğü, ancak daha kesin sonuç veren tekniklerden daha hızlı ve düşük maliyetli olduğu için kullanıldığı belirtilmektedir (Finer, 2012). İkinci olarak BKİ mortalite ve morbidite açısından önemli olan çeşitli faktörleri (yağ dağılımı, zindelik veya nabız gibi) ölçmemektedir. Bu nedenle obezitenin ölüm riskini artırdığı iddiası ancak zayıf şekilde desteklenmektedir ve bu perspektifte sağlığın bozulmasında kötü beslenme, çevre kirliliği ve genetik gibi farklı değişkenlerin etkisi göz ardı edilmektedir (Campos *vd.*, 2006). Diğer bir deyişle obezite ve sağlık arasındaki nedenselliğe ilişkin çalışmalarda iç geçerlik sorunu söz konusudur. Üçüncü olarak BKİ kategorileri nesnel bilgiye dayalı olarak değil, öznel bir şekilde oluşturulmaktadır (Evans ve Colls, 2009; Campos, 2004). Örneğin 1998 yılında Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsü (NIH) kilolu ve obez kategorilerinin sınırlarını 4,5 kilo kadar değiştirmiş, böylece bundan önce obez sayılmayan 25 ila 30 milyon Amerikalı birden obez kategorisine girmiş (Dickman, 2015: 10, 17) ve bu artış obezitenin hızla yayılan bir salgın olduğu iddiasını desteklemek için kullanılmıştır. Ayrıca BKİ farklı cinsiyetler, sosyal, ekonomik, coğrafi ve kültürel grupların tamamı için geçerli olan tanımlanabilir bir normalin ve doğru bir ağırlığın olduğunu varsayar. Bu nedenlerle BKİ'nin epidemiyolojik bir araç olarak uygun olmadığı, bir sağlık göstergesi olarak zayıf ve keyfi olduğu, tek başına BKİ değerlerine dayanarak sağlıkla ilgili sonuçlara varmanın, özellikle de obezitenin bir salgın olarak kabul edilmesinde temel gösterge olarak BKİ'yi kabul etmenin sağlık açısından rasyonel olmadığı ileri sürülmektedir (James *vd.*, 2001: 228, Romero-Corral *vd.*, 2008). Kısacası sadece BKİ kategorilerine dayanılarak kişinin olumsuz sağlık sonuçlarıyla karşılaşacağı ileri sürülemez, ancak neoliberal yönetimsellik açısından düşünüldüğünde gözetleme ve izlemeyi mümkün kılan düşük maliyetli ve hızlı bir teknik olduğu için risk ölçümünde bu tekniğin tercih edilmesi biyoiktidar açısından rasyoneldir, ayrıca ince bedenleri normal, obez bedenleri sapkın olarak nitelemek, bir ahlaki söylem oluşturmak amacıyla kullanılacak bir teknik olarak düşünüldüğünde de oldukça işlevseldir.

Scanned with CamScanner

İnce bedenlerin idealize edildiği toplumlarda düşük bir BKİ öz disiplinle ve kendini zapt etmekle ilişkilendirilirken bu ikilikte öteki olan yüksek BKİ kendini kontrol edememenin, öz disiplinden, dayanıklılıktan ve metanetten yoksun olmanın fiziksel manifestosu hâline gelir (Halse, 2009: 48). Bu ikili karşıtlık içinde obezitenin güvenilir sayılan göstergesi olarak yüksek BKİ tembelliğin ve çirkinliğin mecaz-ı mürselidir; gözetim, disiplin ve ıslah gerektiren fiziksel veya psikolojik bir patolojinin göstergesidir, toplumsal açıdan tiksinti vericidir ve kaçınılması gereken bir durumdur (Halse *vd.*, 2007: 228). Bu durum risk kavramı üzerinden iletilir, fazla kilolu olmak risk yaratır ve zayıflamaya yönelik öz disiplin oluşturulması veya tıbbi müdahale bu riski azaltmaya yönelik eylemler olarak görülür. Yeni yönetimsellik biçimlerinin sosyal kontrol anlayışı çerçevesinde kimlerin müdahale, gözetim ve düzenleme gerektirdiği risk kavramı aracılığıyla belirlenir ve nüfus kendi risklerini yönetebilenlerle risk yönetiminde müdahale gerektirenler olmak üzere ikiye ayrılır (Guthman ve DuPuis, 2006: 443). BKİ de toplumu zayıflar ve şişmanlar, iyiler ve kötüler, sorumluluk sahibi olanlar ve tembeller olarak ikiye ayıran kullanışlı bir araçtır.

Mekanik, istatistiksel bir BKİ ölçümünün ve insanların önceden belirlenmiş BKİ kategorilerine dahil edilmesinin bir diğer sonucu bireylerin ve grupların sınıflandırma ve karşılaştırmaya uygun sayısal varlıklara indirgenmesidir. Deleuze'a (1992: 4) göre bedenlerin yönetim tarafından numaralandırılması iktidarın kendine tabi olan kişilerin tümünü tek bir beden oluşturacak şekilde kitleselleştirmesi ve bu bedenin üyesi olan her bireyin kişiselliğini de bu bedenin kalıbına sığdırmasıyla sonuçlanır. Bu açıdan BKİ de metaforik olarak insanların kalplerini, ruhlarını ve tarihlerini siler, onların yerine kişisel veya sosyal kimliğe sahip olmayan sayısal varlıklar geçirir, artık iktidar bu varlığın üzerine yeni bir karakteri, erdemli biyovatandaşın karakterini yazabilecektir (Halse, 2009: 50). Kısacası BKİ ölçümü bedenlerin gözetimini mümkün kılan hem disiplinci hem de düzenleyici teknikleri içeren biyopolitik bir stratejidir ve gelecekteki vatandaşların ekonomik refahını garanti altına almaya yöneliktir (Evans ve Colls, 2009).

BKİ'nin işlevi sadece toplum üyelerini statülerini normalleştirmeye sevk etmek değildir, aynı zamanda obez ya da düşük kilolu gibi önceden belirlenmiş ağırlık temelli kimlik kategorileri oluşturup insanları bu kategorilere sığmak, yani kategoriler tarafından şekillendirilmek zorunda bırakır. Obezite söylemi biyomedikal bir söylem olduğu ve BKİ'nin de objektif bir bilimsel kriter olduğu varsayıldığı için önceden sadece ahlaki yetersizlikle etiketlenen obez bedenler artık özcü, biyolojik bir anlamda "anormal" veya "kusurlu" olarak görülmeye başlanır (Greenhalgh, 2015: 6). Anormal kategorisine girenler kronik hasta olarak kabul edilir, ya en hafifi diyet ve

Scanned with CamScanner

egzersiz olan bir dizi medikal müdahaleyle "tedavi" edilmeye zorlanır ya da ayrıştırma ve dışlama tekniklerine maruz bırakılırlar.

Sonuç

Obezitenin hem bir kronik hastalık olarak hem de bir salgın olarak görülmesinin temel nedeninin neoliberalizmin biyoiktidar teknikleriyle verimli ve üretken bir nüfus oluşturarak devletin sağlık harcamalarını azaltmak ve sağlık alanından çekilmesini meşrulaştırmak olduğu söylenebilir. Bu sürecin üzerinde işlediği zemin de şişmanlığı olumsuz bir ahlaki pozisyon olarak kuran neoliberal sağlıklılık söylemidir. Bu söylem içinde obezite nüfusun ekonomik refahını ve geleceğini tehlikeye atan bir hastalık olarak inşa edilir ama aynı zamanda yapısal nedenlerden bağımsız, sadece beslenme ve egzersiz gibi kişisel davranışlarda değişiklik yaratarak çözülebilecek bireysel bir sorun olarak kurgulanır. Ulusun sağlığını ve ekonomik refahını korumak için kendi kilosunu belirlenen aralıkta tutmak ve etrafındakileri de buna sevk etmek, tüm vatandaşların görevi ve sorumluluğudur. Bu görevi yerine getiren sorumluluk sahibi fit vatandaşlar iyi biyovatandaşlar olarak onay ve takdir görürken sorumluluklarını yerine getirmeyen obezler kötü biyovatandaşlar olarak görülür, ulusa ve topluma zarar vermekle itham edilir, etiketlenir ve dışlanırlar. Neoliberal yönetimsellik paradigması içinde devletlerin, nüfusun çoğunu güvende tutmaya yönelik olan sosyal refahtan uzaklaşarak yaşam tarzı üzerinden sadece kendi başlarının çaresine bakabilen, kendilerini disipline edip sağlıklı kalan ve devlete fazladan sağlık maliyeti çıkarmayanları güvende tutmaya yönelik olan bireyselleşmiş bir refaha doğru kaydıkları söylenebilir. Vatandaşların değerlerini devlete yarattıkları mali yük üzerinden değerlendiren neoliberal yönetimsellik perspektifinden, biyopedagojilere uyum sağlayıp normal kiloya inmeye gayret göstermeyen kötü biyovatandaşlar, harcanabilir nüfusun bir kısmını oluşturmaktadır.

Obezite söyleminin normalleştirilmesi gereken obez hedefleri belirleyip, biyopedagojiler üzerinden öğrettiği/ilettiği diyet, egzersiz ve diğer yönetimsel araçlarla normal sayılan kiloya erişmeye ve biyolojik olarak normal kişiler olmaya yönlendirirken kullandığı temel araç BKİ'dir. Tartışmalı bir ölçüm aracı olsa da topluma objektif ve bilimsel bir araç olarak sunulan BKİ bedenlerin gözetimini mümkün kılan hem disiplinci hem de düzenleyici teknikleri içeren bir biyopolitik stratejidir. Salgın metaforunun kullanılmasında BKİ özellikle önemlidir, çünkü ilk olarak BKİ kategorilerinde yapılacak olan küçük bir değişiklikle çok sayıda insanı bir anda salgından etkilenmiş yeni hastalar yani yeni obezler hâline getirmeyi mümkün kılar.

Scanned with CamScanner

İkincisi, uzmanlara bağımlı kalmadan her bireyin kendi risk durumunu ölçmesini, kendi kendini denetlemesini mümkün kılar. Biyopedagojilerle kendine iletilen biyomedikal obezite söylemi çerçevesinde anormal kategorisine girmek ve müdahaleye maruz kalmak istemeyen bireyler risklerini sürekli olarak ölçerek obeziteden kaçınmalıdır. Üçüncüsü, bilimsel dili kullandığı için BKİ söylemi obezlerin istihdamdan veya kamusal alandan dışlandıkları ayrımcılık sürecini kısmen de olsa meşrulaştırmakta ve büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır.

Obezite, BKİ ölçümüyle saptanabilecek bir risk olarak sunulur. Antiobezite kampanyalarında ve kamu spotlarında toplum obezler ve diğerleri şeklinde bölünmüş görünse de aslında nüfus, kendi risklerini yönetebilen aktif vatandaşlar ile yönetemeyen, bu nedenle gözetim ve müdahale gerektiren vatandaşlar şeklinde bölünmüştür. Bu müdahalenin ve obezlere yönelik ayrımcılığın aşırı boyutlara varması, salgın metaforunun kullanılmasıyla birlikte meşrulaşır. Obezite salgınından duyulan korku biyoiktidarın ekonomik refah amacına yönelik olarak obezleri istenmeyen bir kategori olarak, harcanabilir nüfus olarak inşa etmesine dayanır. Korku uyandıran bu sözde salgın, nüfusun ve toplumun sağlığını ve ekonomik geleceğini tehdit eden bir iç düşman olarak, bundan kurtulmak da bir vatandaşlık görevi olarak gösterilir. Bu tip saldırgan bir biyomedikal ve militarist söylem içinde okunduğunda, zayıflamak bir vatanseverlik göstergesi, milli bir ödev, ahlaki bir görevdir. Obezlerin kötü biyovatandaş sayılması tam da bu zemin üzerinde gerçekleşmekte, bu nedenle obeziteye karşı alınacak her tür önlem ve obezlere yönelik her tür ayrımcılık neredeyse bir milli güvenlik sorunu ciddiyetiyle hızla kabul görmektedir. Bu çerçevede şimdilik sigorta primlerini daha pahalı ödemek, ulaşım araçlarında rahat edememek ve bazı istihdam alanlarından dışlanmak gibi örnekleri görülen obezlere yönelik ayrımcılığın daha çeşitlenmesi ve şiddetlenmesi söz konusu olabilir. Vatandaşlık kavramı bedensel ödevleri de kapsayacak şekilde yeniden tanımlanmakta olduğundan, bu tip bir ayrımcılık karşısında obezlerin kendilerini yasal hakları üzerinden savunmasının dayandığı meşru zemin de tehlike altındadır.

Obezitenin BKİ gibi teknik ve retorik olarak tartışmalı bir ölçüm aracına dayanılarak nüfusun güvenliğini tehlikeye atan bir salgın olarak inşa edilmesi, neoliberal iktidarın ekonomik refah adına vatandaşlarını harcanabilir kılmasını sağladığı için önemlidir. Neoliberal yönetimsellik çerçevesinde *obez* kavramı inşa edilirken normalin ötekisi olarak kurulduğu, dolayısıyla kavramsal karşıtının *zayıf* değil, *normal* olduğu dikkate alınmalıdır. Salgın metaforu olmaksızın büyük bir toplumsal tepkiyle karşılaşabilecek, sorgulanabilecek, hatta reddedilebilecek önlemler, bu metafor sayesinde

Scanned with CamScanner

geniş çaplı kabul görmekte, bilim de dahil olmak üzere neredeyse tüm toplumsal kurumlar tarafından desteklenmektedir. Bu nedenle salgının nötr bir kavram olmadığı hatırda tutulmalı, bu metaforun yol açabileceği şiddetli ayrımcılık türleri ve bu ayrımcılığın yaratabileceği toplumsal problemler gözden kaçırılmamalıdır.

Kaynakça

Associated Press. (2006). *Obesity called 'the terror within'.* https://www.deseret.com/2006/3/2/19941085/obesity-called-the-terror-within, Erişim: 20.12.2021.

Baudrillard, Jean. (1998). *The Consumer Society: Myths and Structures*, London: Sage.

Bordo, Susan. (1993). *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture and the Body*, Berkeley:UC Press.

Burry, John N. (1999). "Obesity and virtue. Is staying lean a matter of ethics? Self-control of one's own weight might be described as a form of bioethics", Medical *Journal of Australia*, 171(1): 609-10.

Callahan, Daniel. (2013). "Obesity: Chasing an Elusive Epidemic", *The Hastings Center Report*, 43: 34-40.

Campos, Paul (2004). *The Obesity Myth: Why America's Obsession with Weight is Hazardous to Your Health*, New York: Gotham Books.

Campos, Paul; Saguy, Abigail; Ernsberger, Paul; Oliver, Eric ve Gaesser, Glenn. (2006). "The epidemiology of overweight and obesity: Public health crisis or moral panic?", *International Journal of Epidemiology, 35*: 55–60.

Charles, Nicole. (2013). "Mobilizing the self-governance of pre-damaged bodies: neoliberal biological citizenship and HPV vaccination promotion in Canada", *Citizenship Studies*,17(6-7): 770-784.

Cooper, Charlotte. (2010). "Fat Studies: Mapping the Field", *Sociology Compass*, 4(12): 1020-1034.

Cooter, Roger. (2008). "Biocitizenship", *Lancet*, 372(15): 1725.

Crawford, Robert. (1980). "Healthism and the medicalization of everyday life", *International Journal of Health Services*, 10(3): 365–88.

Crawford, Robert. (2006). "Health as a meaningful social practice", *Health*, 10(4): 401–20.

Deleuze, Gilles. (1992). "Postscript on the societies of control", *October 59 (Winter): 3-7.*

Department of Health, (2011). *Healthy Lives, Healthy People: A call to Action on Obesity in England*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/213720/dh_130487.pdf, Erişim: 09.011.2021.

Scanned with CamScanner

Dickman, Mary Catherine. (2015). *Let'sMove! Biocitizens and the Fat Kids on the Block*. Graduate Theses and Dissertations. http://scholarcommons.usf.edu/etd/5937. University of South Florida.

Elliott, Charlene. (2007). "Big persons, small voices: On governance, obesity, and the narrative of the failed citizen", *Journal of Canadian Studies, 41*(3): 134–149.

Evans, Bethan ve Colls, Rachel. (2009). "Measuring fatness, governing bodies: The spatialities of the body mass index (bmi) in anti-obesity politics", *Antipode*, 41(5): 1051–1083.

Farrell, Amy Erdman. (2011). *Fat Shame: Stigma and the Fat Body in American Culture*, New York: NYU Press.

Fassin, Didier. (2009). "Another politics of life is possible", *Theory, Culture and Society*, 26(5): 44-60.

Finer, Nick. (2012). "Better measures of fat mass-beyond BMI", *Clinical Obesity, 2(3)*: 65.

Foucault, Michel. (1984). "The Politics of Health in the 18th Century." Paul Rabinow (Ed.) *The Foucault Reader*, 273- 89. New York: Pantheon.

Foucault, Michel. (1990) *History of Sexuality: An Introduction Vol.1*, New York: Vintage.

Freidson, Eliot. (1970). *Profession of Medicine: A Study of the Sociology of Applied Knowledge*, New York: Harper&Row.

Gözay, Sevim. (2010). Neden şişman hostes olamaz? Akşam. 10.08.2010 https://www.airporthaber.com/thy-haberleri/neden-sisman-hostes-olamaz-25972h.html, Erişim: 09.11.2021.

Greenhalgh, Susan. (2015). *Fat-Talk Nation: The Human Costs of America's War on Fat*, New York: Cornell University Press.

Guthman, Julie ve DuPuis, Melanie. (2006). "Embodying neoliberalism: Economy, culture and the politics of fat", *Environment and Planning D: Society and Space*, 24(3): 427-448.

Guthman, Julie. (2011). *Weighing In: Obesity, Food Justice, and the Limits of Capitalism*. Berkeley: University of California Press.

Halse, Christine. (2009). "Bio-Citizenship: Virtue Discourses and the Birth of the Bio-Citizen", Jan Wright ve Valerie Harwood (ed.) *Biopolitics and the Obesity Epidemic: Governing Bodies*, 45-59, New York: Routledge.

Halse, Christine; Honey, Anne; Boughtwood, Desiree. (2007). "The paradox of virtue: (re)thinking deviance, anorexia and schooling", *Gender and Education*, 19(2): 219-235.

Harwood, Valerie. (2009). "Theorizing Biopedagogies", Jan Wright ve Valerie Harwood (Ed.). *Biopolitics and the Obesity Epidemic: Governing Bodies*, 15-30, New York: Routledge.

Scanned with CamScanner

http://www.gazetevatan.com/sisman-polise--yaratik-a-2-yil-istendi--401329-gundem/, Erişim: 08.11.2021.

https://www.milliyet.com.tr/egitim/bu-bolumlerde-herkes okuyamiyor-972968, Erişim: 08.11.2021.

James, Philip; Leach, Rachel; Kalamara, Eleni ve Shayeghi, Maryam. (2001). "The worldwide obesity epidemic", *Obesity Research*, 9(11): 228-233.

Lemke, Thomas. (2000). "Foucault, Governmentality, and Critique", *Rethinking Marxism*, 14(3): 49-64.

Lupton, Deborah. (1995). *The Imperative of Health: Public Health and the Regulated Body*, London: Sage

Metzl, Jonathan ve Kirkland, Anna. (2010). *Against Health: How Health Became the New Morality*, New York: NYU Press.

Miah, Andy ve Rich, Emma. (2006). *The Medicalisation of Cyberspace*, London: Routledge.

Murray, Samantha (2009). "Marked as pathological: Fat bodies as virtual confessors", Jan Wright ve Valerie Harwood (Ed.). *Biopolitics and the Obesity Epidemic: Governing Bodies*, 78-90, New York: Routledge.

Murtagh, Lindsey ve Ludwig, David S. (2011). "State intervention in life-threatening childhood obesity", *The Journal of the American Medical Association*, 306(2): 206-7.

Oliver, Eric. (2006). *Fat politics*. Oxford: Oxford University Press.

Petryna, Adriana. (2002). *Life exposed: Biological citizens after Chernobyl*, Princeton: Princeton University Press.

Pollack, Andrew. (2013). AMA Recognizes Obesity as a Disease. *New York Times, http://nyti.ms/1Guko03.* Erişim: 10.11.2021.

Rabinow, Paul ve Rose, Nikolas. (2006). "Biopower today", *BioSocieties*, 1: 195–217.

Raman, Sujatha ve Tutton, Richard. (2010). "Life, science and biopower", *Science, Technology & Human Values*, 35(5):711–734.

Roberts, Ian ve Edwards, Philip. (Eds.) (2010). *The Energy Glut: Climate Change and the Politics of Fatness*, London: Zed.

Romero-Corral, Abel; Somers, Virend; Sierra-Johnson, Justo; Thomas, Randall; Collazo-Clavell, Maria; Korinek, Josef. ve diğ. (2008). "Accuracy of body mass index in diagnosing obesity in the adult general population", *International Journal of Obesity, 32*(6): 959–966.

Rose, Nikolas ve Abi-Rached, Joelle. (2013). *Neuro: The New Brain Sciences and the Management of the Mind*, NJ: Princeton University Press.

Rose, Nikolas ve Novas, Carlos. (2005). "Biological citizenship", Aihwa Ong ve Stephen Collier (Ed.) *Global Assemblages: Technology, Politics, and Ethics as Anthropological Problems*, 439–463, New York: Blackwell.

Scanned with CamScanner

Rose, Nikolas. (1999). *Governing the Soul: Shaping of the Private Self*, London: Free Association.

Rose, Nikolas. (2007). *The Politics of Life Itself: Biomedicine, Power and Subjectivity in the Twenty-first Century*, New York: Princeton University Press.

Rosenblatt, Robert. A. (2001). "Surgeon General Takes Stern Stance on Obesity", *Los Angeles Times*. December 14. https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2001-dec-14-mn-14788-story.html., Erişim: 10.11.2021.

Saguy, Abigail ve Riley, Kevin. (2005). "Weighing both sides: Morality, mortality and framing contests over obesity", *Journal of Health Politics, Policy and Law*, 30(5):869-921.

Saguy, Abigail. (2013). *What's Wrong with Fat?: The War on Obesity and its Collateral Damage*, Oxford Scholarship Online, DOI:10.1093/acprof:oso/9780199857081.001.0001

Skrabanek, Petr. (1994). *The Death of Humane Medicine and the Rise of Coercive Healthism*, London: Social Affairs Unit.

Sparke, Matthew. (2017). "Austerity and the embodiment of neoliberalism as ill-health: Towards a theory of biological sub-citizenship", *Social Science & Medicine*, 187: 287-295.

The White House (2010). *First Lady Michelle Obama Launches Let's Move: America's Move to Raise a Healthier Generation of Kids*, https://obamawhitehouse.archives.gov/realitycheck/the-press-office/first-lady-michelle-obama-launches-lets-move-americas-move-raise-a-healthier-genera, Erişim: 09.11.2021.

Valenzuela, Hernán Cuevas ve Mayrhofer, Michaela Theresia (2013). "The sick as biological citizens? How patient-user organizations reconfigure the field of health and illness", *Biological Citizens*, 42(3): 311–327.

Walton, John Nicholas; Beeson, Paul Bruce; Scott, Ronald Bodley; Owen, Samuel Griffith ve Rhodes, Philip. (1986). *The Oxford Companion to Medicine*, Oxford: Oxford University Press.

Watts, Mary Lee. (2003). "Fighting Fat in Lean Times - Public Policy News", *Journal of the American Dietetic Association*, 103(7): 826.

Wehling, Peter. (2011). "Biology, citizenship, and the government of biomedicine: exploring the concept of biological citizenship", Ulrich Brockling, Susanne Krasmann ve Thomas Lemke (Ed.) *Governmentality: Current Issues and Future Challenges*, 225-246, New York: Routledge.

Wright, Jan. (2009). "Biopower, Biopedagogies and the Obesity Epidemic", Jan Wright ve Valerie Harwood (Ed.). *Biopolitics and the Obesity Epidemic: Governing Bodies*, 1-14, New York: Routledge.

Scanned with CamScanner